

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. D. Magistri Petri Lombardi Novariensis Episcopi
Parisiensis. Sententiarvm Libri IV. quibus vniuersæ
Theologiæ summa continetur**

Petrus <Lombardus>

Mogvntiæ, 1632

Distinct. III.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38829

tate ait propter patrem : per ipsum dicit , propter
filium : in ipso , propter S. sanctū . Per hoc vero quod
non ait ex ipsis , per ipsos , & in ipsis : nec ait , ipsis
gloria , sed ipsi : insinuauit hanc Trinitatem vnum
Deum esse . Sed quia singule pene syllabæ noui te-
stamenti , hanc ineffabilis vnitatis arcū Trinita-
tis veritatem cōcorditer insinuāt , inductioni te-
stimoniorū super hac re supersedeamus , & ratio-
nibus congruisque similitudinibus ita esse , prout
infirmetas nostra valet , ostendamus .

INCIPIT OSTENDERĒ, QVOMODO
per creaturam potuerit cognosci creator.

DISTINCT. III.

APOSTOLVS namque ait, quod inuisibilia
Dei à creatura mūdi, per ea quæ facta sunt, in-
tellecta conspiciuntur : sempiterna quoque
virtus eius & diuinitas. Per creaturam mundi in-
telligitur homo, propter excellentiam, qua excel-
lit inter alias creaturas: vel propter cōueniētiā,
quā habet cū omni creatura. Homo ergo inuisi-
bilia Dei intellectu mentis conspiciere potuit , vel
etiam conspexit , per ea quæ facta sunt , id est , per
creaturas visibiles vel inuisibiles. A duobus enim
iuuabatur, scilicet, à natura, quæ rationalis erat &
ab operibus à Deo factis , vt manifestaretur homi-
ni veritas. Ideoque Apostolus dixit. Quia Deus re-
uelauit illis , scilicet, dum fecit opera: in quibus ar-
tificis aliquatenus relucet indicium.

Prima ratio vel modus quomodo potuit co-
nosci Deus.

Nam sicut ait Ambrosius, vt De⁹, qui natura in-
uisibilis est, etiam à visibilibus posset sciri, opus
fecit quod opificē visibilitate sui manifestauit: Vt
per certum incertum posset sciri, & ille Deus om-
niū esse crederetur: qui hoc fecit, quod ab homi-
ne impossibile est fieri. Potuerūt ergo cognoscere,

B

sue

A Glossa orō
dinaria ad
locum à crea-
tura mūdi.

Roman. 1. 6.

Tom. 4. in
commen. 1.

B ca. episto a
ad Rom.

Quod notū
est Dei. Prī-
ma resōsio
vel modus
quo potuit
cognosce
Deus.

siue cognouerunt, vltra omnem creaturam esse illum, qui ea fecit, quæ nulla creaturarum facere vel destruere valet. Accedat quæcunq; vis creatura, & faciat tale cælum & terram; & dicam, quia Deus est. Sed quia nulla creatura talia facere valet, constat super omnem creaturam esse illum, qui ea fecit, ac per hoc, illum esse Deum humana mens cognoscere potuit.

Secunda ratio qua potuit cognosci, vel modus quo nouerunt.

*Aug. lib. 8.
cap. 6. de
ciuit. to 5.*

ALIO etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoscere potuerunt, vel etiam cognouerunt. vt enim Augustinus ait in lib. de Ciuit. Dei, viderunt summi Philosophi nullum corpus esse Deum, & ideo cuncta corpora transcendunt querentes Deum. viderunt etiam quicquid mutabile est, non esse summum Deum, omniumque principium: & ideo omnem animam mutabilemque spiritus transcendunt. Deinde viderunt omne quod mutabile est, non posse esse, nisi ab illo qui incommutabiliter & simpliciter est. Intellexerunt ergo eum, & omnia ista fecisse, & à nullo fieri potuisse.

Tertia ratio vel modus.

*Aug. ibidem
paulo inferius.*

CONSIDERAVERUNT etiam quicquid est in substantiis, vel corpus esse, vel spiritum, meliusque aliquid spiritum esse quam corpus, sed longe meliorem qui spiritum fecit & corpus.

Quartus modus vel ratio.

*Aug. lib.
de ciuit. c. 6.*

*Ibid. paulo
inferius.*

INTELLEXERVNT etiam corporis speciem esse sensibilem, & spiritus speciem intelligibilem, & intelligibilem speciem sensibili prætulerunt. Sensibilia dicimus quæ visu, tactuque corporis sentiri queunt: Intelligibilia, quæ conspectu mentis possunt intelligi. Cum ergo in eorum conspectu & corpus & animus magis minusque speciosa essent: si autem omni specie carere possent, omnino nulla essent: viderunt esse aliquid, quo illa speciosa facta

cta

facta sunt, vbi est prima & incommutabilis species, ideoque incomparabilis, & illud esse rerum principium rectissimè crediderunt, quod factum non esset, & ex quo cuncta facta essent. Ecce tot modis potuit cognosci veritas Dei. Cum ergo Deus vna sit & simplex essentia, quæ ex nulla diuersitate partium vel accidentium consistit, pluraliter tamen dicit Apostolus, Inuisibilia Dei: quia pluribus modis cognoscitur veritas Dei per ea quæ facta sunt. *Român. 1.*
 Ex perpetuitate namq; creaturarum, intelligitur conditor æternus: ex magnitudine creaturarum omnipotens: ex ordine & dispositione, sapiens: ex gubernatione, bonus. Hæc autem omnia ad unitatem Deitatis pertinentem monstrandam.

Quomodo in creaturis apparet vestigium

Trinitatis.

F

NUNC restat ostendere, vtrum per ea quæ facta sunt, aliquod Trinitatis indicium vel exiguum habere potuerit. De hoc Augustinus in libro 6. de Trinitate ait, Oportet vt creator per ea quæ facta sunt, intellectu conspiciētes, Trinitatem intelligamus. *Aug. lib. 6. cap. 10. ibid. paulo superius.*
 Huius enim Trinitatis vestigium in creaturis apparet. Hæc enim quæ arte diuina facta sunt, & unitatem quandam in se ostendunt, & speciem & ordinem. Nam quodque horum creatorum, & vnum aliquid est, sicut sunt nature corporum, & ingenia animarum, & aliqua specie formatur, sicut sunt figurae vel qualitates corporum, ac doctrinae vel artes animarum: & ordinem aliquem perit aut tenet, sicut sunt pondera vel collocationes corporum, & amores vel delectationes animarum, & ita in creaturis præluce vestigium Trinitatis. In illa enim Trinitate summa origo est omnium rerum, & perfectissima pulchritudo, & beatissima delectatio. Summa autem origo, vt Augustinus ostendit in libro de vera religione, intelligitur Deus *in tom. 1. capit. 5.*
 pater, à quo sunt omnia, à quo filius & spiritus sanctus.

B 2

aus.

ctus. Perfectissima pulchritudo intelligitur filius, scilicet veritas patris, nulla ex parte ei dissimilis, quem cum ipso, & in ipso patre veneramus: quæ forma est omnium quæ ab initio facta sunt, & ad vnum referuntur, quæ tamen omnia nec fierent à patre per filium, neque suis finibus salua essent, nisi Deus summè bon⁹ esset: qui & nulli naturæ quæ ab illo bona esset, invidit: & vt in bono ipso maneret alia quantum vellet, alia quantum posset, dedit. quæ bonitas intelligitur Spiritus sanctus, qui est donum patris & filii. Quare ipsum donum Dei cum patre & filio æquè incommutabili, colere & tenere nos conuenit. Per considerationē itaque creaturarum vnius substatiæ, Trinitatem intelligimus, scilicet vnum Deum patrem à quo sumus & filium per quem sumus, & Spiritum sanctum in quo sumus, scilicet principium ad quod recurrimus, & formam quam sequimur, & gratiā qua reconciliamur: vnum scilicet quo authore conditi sumus, & similitudinem eius, per quā ad vnitatem reformamur & pacē, qua vnitati adheremus: scilicet Deum qui dixit: Fiat lux & verbū, per quod factum est omne quod substācialiter & naturaliter est, & donū benignitatis ei⁹, qua placuit quod ab eo per verbū factum est, & reconciliatum est auctori vt non interiret. Ecce ostensū est qualiter in creaturis aliquaten⁹ imago Trinitatis indicatur: nō enim per creaturarū contemplationem sufficiens notitia Trinitatis potest haberi, vel potuit, sine doctrinæ, vel interioris inspirationis reuelatione. Vnde illā antiqui Philosophi quasi per vmbra & de longinquo viderūt veritatē deficientes in contuitu Trinitatis, vt Magi Pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tamen in fide inuisibilium, per ea quæ facta sunt.

Genes. 1. a.

Exod. 8. c.

Quomodo in anima sit imago Trinitatis.

N V N C vero ad eam iam perueniamus disputatio-

tationem, vbi in mente humana quæ nouit Deū, *Aug. lib de Trinitate.*
 vel potest nosse, Trinitatis imaginem reperiam⁹.
 Vt enim ait Augustinus in 14. libr. de Trinitate Licet humana mens non sit eius naturæ, cuius Deus est, imago tamen illius, quo nihil melius est, ibi quærēda & inuenienda est, quo natura nostra nil habet melius, id est, in mente. In ipsa etiam mēte antequam sit particeps Dei, eius imago reperitur. et si enim amissa Dei participatione deformis sit, imago Dei tamen permanet. Eo enim ipso imago Dei est mēs, quo capax eius est, eiusque particeps esse potest. Iam ergo in ea, Trinitatē, quæ De⁹ est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus, cernim⁹ Trinitatem, nondum quidem Deum, sed imaginem Dei. Hic enim quædam apparet Trinitas memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potissimū tractemus, memoriā, intelligentiam, voluntatem. Hæc ergo tria vt Augustinus ait in libro decimo de Trin. non sunt tres vitæ, sed vna vita: nec tres mentes, sed vna mens, vna essentia. Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia & voluntas siue dilectio similiter ad aliquid dicitur, vita vero dicitur ad seipsam, & mens & essentia. Hæc ergo tria eo vnum sunt quo vna vita: vna mens, vna essentia, quicquid aliud ad seipsa singula dicuntur, etiam simul, non pluraliter, sed singulariter dicuntur. Eo vero tria sunt, quo ad se inuicem referuntur.

*Quomodo equalia sint, quia capiuntur à singulis
 omnia & tota.*

H

ÆQUALIA etiam sunt non solum singula singulis, sed etiam singula omnibus: alioquin nō se inuicem caperent: se autem inuicē capiunt. Capiuntur enim & à singulis singula, & à singulis omnia. Memini enim me habere memoriā, & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere

*Aug. ibidem
 in inuo
 cap. 11. libr.
 10. de Trin.*

B 3

gere

gere & velle atque meminisse: & volo me velle, & meminisse, & intelligere.

Quomodo tota illa tria memoria capiat. I

*Aug. ca. 11.
continuo.*

TOTAM QVE meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem simul memini. Quod enim memoriæ meæ non memini, illud non est in memoria mea: nil autem tam in memoria est, quam ipsa memoria: totâ ergo memini. Item quicquid intelligo, intelligere me scio: & scio, me velle quicquid volo, quicquid autem scio memini. Totam ergo intelligentiam totamque voluntatem meam memini.

*Aug. ibidem
continuo.*

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia. K

SIMILITER cum hæc tria intelligo, totâ simul intelligo, neque enim quicquam intelligibile est, quod non intelligâ, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibile non intelligo, consequenter etiam nec memini nec volo. Quicquid ergo intelligibile memini, & volo, consequenter intelligo.

Quomodo illa tota capiat voluntas. L

*Aug. ibidē
continuo.*

VOLVNTA Seriam mea tota intelligentiam totamque meam memoriam capit, dū vtortoto eo quod intelligo & memini. cum itaque inuicem à singulis & omnia & tota capiuntur, & qualia sunt tota singula totis singulis, & tota singula simul omnibus totis: & hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna essentia. Ecce illius summæ unitatis atque Trinitatis, vbi vna est essentia & tres personæ imago est humana mens, licet impar. Mens autem hic pro animo ipso accipitur, vbi est illa imago Trinitatis. Propriè verò mens dicitur, vt ait Augustinus, non ipsa anima, sed quod in ea est excellentius, qualiter sæpè accipitur. Illud etiam sciendum est, quod memoria non solum est absentium & præteritorum, sed etiam præsentium, vt ait Au-

gusti;

gustinus in XIII. libro de Trinitate, alioquin non se caperet.

Ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum, & vna essentia, queritur. M

HIC attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit, quod supra dixit, illa tria, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatē esse vnum, vnā mentem, vnā essentiam, quod utiq; nō videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis. Mens enim, id est, spiritus rationalis, essentia est spiritualis & incorporea. Illa vero tria, naturales proprietates seu vires sunt ipsius mētis, & à se inuicē differunt: quia memoria non est intelligētia, vel voluntas: nec intelligētia voluntas siue amor.

Quod etiam ad se inuicem dicuntur relatiue. N

ET hęc tria etiā ad seipsa referuntur, vt ait Augustinus in nono libro de Trinitate. Mēs enim a-^{Cap. 3.} mare se ipsam vel meminisse nō potest, nisi etiam nouerit se. Nam quomodo amat vel meminit q̄ nescit? Miro itaque modo tria ista inseparabilia ^{August. lib. de Trinit. 9.} sunt, à seipsis: & tamen eorum singulum, & simul ^{capit. 5.} omnia vna essentia est, cum & relatiue dicantur ad inuicem.

Hic aperitur quod supra querebatur, scilicet quomodo hæc tria dicantur vnum. O

Sed iam videndum est quomodo hæc tria dicantur vna substātia. Ideo quia scilicet in ipsa anima vel mente substācialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis quę possunt adesse vel abesse. ^{Cap. 4.} vnde Augustin⁹ in nono libro de Trinit. ait, Admonemur, si vtrunq; videre possumus, hæc in animo existere substācialiter, non tanquam in subiecto, vt color in corpore: quia & si relatiue dicuntur ad inuicē, singula tamē substācialiter sunt in substātia sua. Ecce ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum vel vna substātia. Quæ tria, vt Augustin. ait in xv. libro de Trinitate, in mente naturaliter

diuinit⁹ instituta quisquis viuaciter perspicit, & quam magnum sit in ea, vnde potest etiam semper terna immutabilisque natura recoli, conspici, concupisci, reminiscitur enim per memoriam, intuetur per intelligētiam, amplectitur per dilectionē, profecto reperit illius summæ Trinitatis imaginem.

Aug. lib. de Trin. 15. ca. 20 paulo inferiorius.

Quod in illa similitudine est dissimilitudo.

VERVNTAMEN caueat, ne hanc imaginē ab eadem Trinitate factam ita ei comparet, vt omnino existimet similem, sed potius in qualicunque ista similitudine, magnam quoque dissimilitudinem cernat.

Prima dissimilitudo.

Ex Exod. li. 35. cap. 22.

QVOD breuiter ostēdi potest. Homo vnus per ista tria meminit, intelligit, diligit: qui nec memoria est, nec intelligētia, nec dilectio, sed hæc habet. Vnus ergo homo est, qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In illius vero summæ simplicitate nature, quæ Deus est, quamuis vnus sit Deus, tamē tres personæ sunt, pater & filius & Spiritus sanctus: & hæc tres personæ sunt vnus Deus. Aliud est itaque Trinitas res ipsa, aliud imago Trinitatis in re alia: propter quam imaginem etiam illud in quo sunt hæc tria, imago dicitur, scilicet homo. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ est in ea, sed tabula nomine imaginis appellatur, propter picturam quæ est in ea.

Alteræ dissimilitudo.

Aug. lib. 15. cap. 23.

R VRSV Sista imago quæ est homo habens illa tria, vna persona est: illa vero Trinitas nō vna persona est, sed tres personæ, pater filii, & filius patris, & Spiritus patris & filii. Itaq; in ista imagine Trin. nō hæc tria vnus homo, sed vnus hominis sunt. In illa vero summa Trinitate, cuius hæc imago est: nō vnus Dei sunt illa tria, sed vnus Deus, & tres sunt illæ personæ, non vna persona. Illa enim tria non

Ibid. inferiorius.

Lib. 15. cap. 3 de Trin.

non homo sunt, sed hominis sunt, vel in homine sunt. Sed nunquid possumus dicere, Trinitatē sic esse in Deo, vt aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus? Absit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mēte nostra imaginē Trinitatis, sed exiguam, & qualem cunq; esse: quæ summæ Trinitatis ita gerit similitudinē, vt ex maxima parte sit dissimilis. Sciendū vero est quod hæc Trinitas mentis, vt ait Augustinus in 14. lib. de veritate, non propterea tantum imago Dei est, quia sui meminerit mens, & intelligit, ac diligit se; sed quia potest etiam meminisse, & intelligere, & amare illum à quo facta est.

Alia assignatio Trinitatis in anima, scilicet S
mens, notitia, amor.

POTEST etiam alio modo aliisque nominibus distinguere Trinitas in anima, quæ est imago illius summæ & ineffabilis Trinitatis. vt enim ait Aug. in nono lib. de Trinit. Mens, & notitia eius, & amor, tria quædam sunt, Mens enim nouit se, & amat se; nec amare se potest, nisi etiam nouerit se, Duo quædam sunt mens & notitia eius. Item duo quædam sunt mens & amor eius. Cum ergo se nouit mens & amat se, manet Trinitas, scilicet mens, amor, & notitia. Mens autem hic accipitur nō pro anima, sed pro eo quod in anima excellētius est.

Hæc autem tria cum sint distincta à se inuicem, dicuntur tamen, esse vnum: quia in animo substantialiter existunt.

Quia mens, vice patris: notitia filii: amor Spiritus sancti accipitur. T

ET est ipsa mēs quasi parēs, & notitia eius quasi proles eius. Mens enim cū se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parens suæ notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente & notitia procedit, dum mens cognoscit se & diligit se. non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolem,

*Aug. c. 4. s. 30
c. 4. c. 5. lib.
de Trin 15.
cap. 7.*

*Aug. lib. de
Trin. 9. b. 12.
Ibidem in
ferius.*

prolem, id est, notitiam suam: & ita amor quidam complexus est parentis & prolis.

Quod non est minor mente notitia, nec amor utroque.

*Aug. lib. 9.
in fine.*

NEC minor proles parente, dum tantam se nouit mens, quanta est: nec minor est amor parente & prole, id est, mente & notitia, dum tantum se diligit mens, quantum se nouit & quanta est.

Quod hec tria in se ipsis sunt.

*Ex eodem
li. 8. ca. 5.*

SVNT etiam hęc singula in se ipsis: quia & mens amans in amore est, & amor in amantis notitia, & notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecunque vestigium Trinitatis apparet,

Quomodo mens per ista proficit ad intelligendum Deum.

*Ex c. 12. li. 9.
de trin.
Aug.*

MENS itaq; rationalis considerans hęc tria, & illam unam essentiam in qua ista sunt, extendit se ad contemplationem creatoris: & videt unitatem in Trinitate, & Trinitatem in unitate. Intelligit enim unum Deum esse, unam essentiam, unum principium. Intelligit enim, quia si duo essent, vel uterque insufficiens esset, vel aliter superflueret: quia si aliquid deesset uni quod haberet alter, non esset ibi summa perfectio. Si vero nihil uni deesset quod haberet alter, cum in uno essent omnia alter superflueret. Intellexit ergo unum esse Deum omnium auctorem: & vidit quia absque sapientia non fit, quasi res fatua, & ideo intellexit eum habere sapientiam, quae ab ipso genita est: & quia sapientiam suam diligit, intellexit etiam ibi esse amorem.

Hic de summa Trinitatis unitate.

*Aug. li. 9.
Cap. 1.*

QVAPROPTER iuxta ipsam considerationem, ut ait Aug. in IX. lib. de Trinit. credamus patrem, & filium & spiritum sanctum unum esse Deum, uniuersae creaturae conditorem & rectorem, nec patrem esse filium, nec spiritum sanctum vel patrem esse, vel filium, sed Trinitatem relatarum ad inuicem perso-

personarū. Vt enim ait ipse in libro de fide ad Pe-
trū. Vna est natura siue essentia patris & filii & spi-
ritus sancti, non vna persona. Si enim sic esset vna
persona, sicut est vna substantia patris & filii & spi-
ritus sancti, veraciter Trinitas nō diceretur. Rur-
sus quidē Trinitas esset vera, sed vnus Deus Trini-
tas ipsa non esset, si quemadmodum pater & filius
& spiritus sanctus personarū sunt ab inuicē pro-
prietate distincti, sic fuissent quoq; naturarum di-
uersitate discreti. Fides autē Patriarcharum, Pro-
phetarum, atq; Apostolorum vnum Deum prædi-
cat Trinitatem esse. In illa ergo sancta Trinitate
vn^o est Deus pater, qui solus essentialiter de seipso
filium vnum genuit: & vnus fili^o est, qui de vno pa-
tre solus essentialiter natus: & vnus spiritus san-
ctus, qui solus essentialiter à Patre filioque pro-
cedit.

Hoc autem totum non potest vna persona, id
est, gignere se, & nasci de se, & procedere de se, vt
enim ait August. in lib. i. de Trin. Nulla res est, quæ
seipsam gignat, vt sit.

HIC QUÆRITUR VTRVM CONCEDEN-
DVM SIT QVOD DEVS
se genuerit.

DISTINCT. IV.

A

HIC oritur questio satis necessaria. Constat e-
nim, & irrefragabiliter verum est, quod Deus
pater genuit filium. Ideo quæritur, vtrum conce-
dendum sit, quod Deus genuit Deum. Si enim Deus
genuit Deum, videtur, quod aut se Deum, aut a-
lium Deum genuerit. Si vero alium Deum genuit,
non est tantum vnus Deus. Si autē se ipsum Deum
genuit, aliqua res seipsam genuit. Ad quod respon-
dētes dicimus, sanè & catholicè cōcedi, qd vn^o vnū
genuit, & quod Deus Deum genuit: quia De^o pater
Deum

*De compa-
ratione ge-
nerationis
ad terminū
essentialem
con retum,
qualis est
hoc nomina
Deus.
Solutio.*